

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Eroapua Kempeleessä

Sonja Rönköharju

Kansalaistoiminta ja nuorisotyö 210 op

04/2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Sonja Rönkönharju	Sivumäärä 32 ja 10 liitesivua
Työn nimi Eroapua Kempeleessä	
Ohjaava(t) opettaja(t) Regina Pesonen, Maria Kontinen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Kempeleen kunta/Pikkukokkon päiväkot, Virpi Timonen	
Tiivistelmä <p>Eroapua Kempeleessä -opinnäytetyön päätavoitteena oli parantaa Kempeleläisten eroperheiden hyvinvointia luomalla uusia työkaluja muun muassa neuvolan ja päiväkotien käyttöön. Työ toteutettiin Kempeleen kunnan vuorohoitoa tarjoavan Pikkukokkon päiväkodin tilauksesta. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksia oli kaksi kappaletta: ensimmäisenä Eroapua Kempeleessä -opasvihko ja toisena vertaistukea tarjoava toimintamalliehdotus kunnan käyttöön.</p> <p>Opinnäytetyön teoriaosassa esiteltiin muun muassa erojen määrää 2000-luvulla, eroprosessia, ja erosta johtuvia käytännön asioiden muutoksia, kuten lapsen huoltajuuden, elatusavun ja tapaamisoikeuden määrittämistä. Myös eron vaikutuksia lapseen käytiin työn tietopohjassa läpi.</p> <p>Eroapua Kempeleessä -opasvihon tarkoitus oli tarjota helposti saatavaa ja käsiteltävää tietoa erilaisista apu- ja tukimahdollisuuksista Kempeleläisille eroa harkitseville tai jo eronneille lapsiperheiden vanhemmille. Oppaaseen koottiin kaikki Kempeleen ja sen lähikuntien alueella toimivat apua ja tukea tarjoavat tahot yhteystietoineen ja avunkuvauksineen. Oppaaseen sisällytettiin myös muutama eroteemainen kirjasuositus sekä perheen pienimpiä että aikuisia silmällä pitäen.</p> <p>Kempeleläisille ei ole olemassa eroteemaista vertaistukiryhmää, ja vertaistuen mahdollisuudet ovat muutenkin heikot. Opinnäytetyön toisena tuotoksena oli vertaistuen mahdollistava, pienillä resursseilla toimivaksi saatava toimintamalliehdotus. Toimintamalliksi muodostui aikuisten itsenäinen vertaistukiryhmä, jonka markkinointi ja kokoaminen tapahtuisi neuvolan ja päiväkotien toimesta.</p> <p>Opinnäytetyön tekemisessä keskeisenä työmenetelmänä oli tarkka perehtyminen lähdekirjallisuuteen ja muuhun lähdetietouteen. Tiedon keruu tapahtui lähdekirjallisuuteen ja internetin tarjoamiin tietoihin perehtymällä ja puhelimitse tiedustelemalla. Tiedon keruun jälkeen ja jo sen aikana alkoi tiedon jäsentelyn, kokoamisen ja soveltamisen vaihe.</p> <p>Eroapua Kempeleessä -opinnäytetyö on kokonaisuudessaan vapaasti Kempeleen kunnan käytettävissä. Vertaistuen toimintamallia on jo ennen opinnäytetyön aloitusta kaivattu, joten opinnäytetyön tuottama toimintamalliehdotus tulee käytännössä hyödynnettäväksi. Myös opasvihko lienee neuvoloiden ja päiväkotien työntekijöille hyödyllinen ja käyttökelpoinen työkalu eroaikaisten tai vaikeasta erosta kärsivien vanhempien ohjaamiseen ja tukemiseen.</p>	
Asiasanat eroaminen, vertaistuki, toimintamallit, oppaat	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Sonja Rönkönharju	Number of Pages 32+10
Title Eroapua Kempeleessä	
Supervisor(s) Regina Pesonen, Maria Kontinen	
Subscriber and/or Mentor Kempele municipality/Pikkukokko child care center, Virpi Timonen	
Abstract <p>The aim of this study was to improve the well-being of divorce families in Kempele municipality by creating tools to be used by the child health clinics and day care facilities. The study was conducted by request from a 24-hour Pikkukokko child care center operating in Kempele municipality. This functional study produced two separate outcomes: a guide booklet for divorce families and an operational model for peer support groups.</p> <p>The theory part of this study consists of the rate of divorces from year 2000 onwards, the process of divorce in Finland and the practical implications, such as child custody, custodial arrangements and child support. Also the effects of divorce on a child discussed in the theory section part.</p> <p>The guide booklet is meant to offer easily available information on the variety of support focusing on the needs of divorce families or those considering divorce. All the current actors and organizations providing support for divorce families in Kempele and nearby municipalities are presented in this booklet. The booklet also includes further reading on the divorce theme, both for adults as well as children.</p> <p>The other outcome of this study is an operational model for peer support group, maintained with low resources from the part of the municipality. At present, there are no support groups for divorcing couples in Kempele municipality. The model presented in this study consists of a peer support group, arranged by child health clinics and day care centers but maintained by the families themselves.</p> <p>The main method for research in this study was to get acquainted in earlier studies and literature on the subject. The gathering of information was conducted mainly by searching the internet for relevant information and interviewing the current providers of support for divorce families in the area.</p> <p>The analyzing and structuring of the information for the purpose of this study began during the gathering of the information and continued throughout the process.</p> <p>The resulting booklet and the model for the peer support group are freely available for the municipality of Kempele. The booklet will be a useful and practical tool for the child health clinic and day care centers in guiding and supporting families considering divorce or suffering from the consequences of a difficult divorce.</p>	
Keywords divorcing, peer support, operational model, guide booklets	

SISÄLLYS

TIVISTELMÄ
ABSTRACT

JOHDANTO

1. EROT JA EROAMINEN SUOMESSA 2000-LUVULLA	6
1.1 Erojen määrä	6
1.2 Eroprosessi	7
1.3 Eroa seuraavat käytännön asiat lapsiperheessä	9
1.3.1 Lapsen huoltajuus	9
1.3.2 Tapaamisoikeus	10
1.3.3 Elatusapu	11
1.3.4 Asumisjärjestelyt	11
2. ERON VAIKUTUKSET ALLE KOULUIKÄISIIN JA ALAKOULUIKÄISIIN LAPSIIN	12
2.1 Lapsi vanhempien eron kokijana – tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen eroon reagoimiseen	13
2.2 Vanhempien eron vaikutukset lapseen eron hetkellä	13
2.3 Vanhempien eron vaikutukset lapseen eroa seuraavassa, myöhemmässä elämänvaiheessa	15
3. LAPSEN EROKOKEMUSTA JA ERON KESKELLÄ ELÄMISTÄ HELPOTTAVIA TEKIJÖITÄ	17
4. EROAVAN LAPSIPERHEEN KÄYTÖSSÄ OLEVAT TUKIMUODOT JA/TAI TOI-MINTAMALLIT MUUALLA SUOMESSA	19
4.1 Vanhemman Neuvo -ryhmät	20
4.2 Eroneuvo -tilaisuudet	20
5. EROAPUA KEMPELEESSÄ -OPAS	21
5.1 Oppaan tarkoitus	21
5.2 Eroapua Kempeleessä -oppaan valmistusprosessi	22
6. VERTAISTUKEA TARJOAVA TOIMINTAMALLIEHDOTUS KEMPELEEN KUNNALLE	23
6.1 Mitä on vertaistuki	24
6.2 Toimintamallin syntyprosessi	25
6.3 Toimintamalli	26
6.3.1 Millainen toimintamalli?	26
6.3.2 Ryhmäkoko	27
6.3.3 Ryhmän kokoaminen ja markkinointi	28
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	29
LÄHTEET	31
LIITTEET	33

JOHDANTO

Eroapua Kempeleessä -opinnäytetyö pureutuu ajankohtaiseen ja jatkuvasti kasvavaan ongelmaan: lapsiperheissä tapahtuvaan eroon, Kempeleläisten eroperheiden näkökulmasta. Työssä perehdytään jo eronneiden tai eroa harkitsevien Kempeleläisten lapsiperheiden saatavilla oleviin apu- ja tukipalveluihin, sekä pyritään luomaan uudenlainen vertaistukeen perustuva toimintamalli eroperheiden tukemiseen.

Opinnäytetyö tarjoaa lukijalleen uudenlaisia työvälineitä lapsiperheiden eroon liittyvien ongelmien käsittelyyn. Koska työ on toteutettu erityisesti Kempeleläisten eroperheiden hyvinvointia tukemaan, sen tuottamat opasvihko ja vertaistuen toimintamalli on suunniteltu ja toteutettu Kempeleen kunnan resursseja ja mahdollisuuksia silmällä pitäen.

Nimensä mukaisesti Eroapua Kempeleessä -opinnäytetyö tarjoaa omalta osaltaan apua Kempeleläisille eroperheille muun muassa opinnäytetyön tuotoksena olevan opasvihkosen muodossa. Opasvihkonen pitää sisällään kaikki Kempeleessä, sen lähialueilla ja internetissä apua tai tukea tarjoavat tahot yhteystietoineen ja avun kuvauksineen. Oppaasta löytyy niin ikään muutamia hyviä kirjasuosituksia eropäätöstä hautoville tai sen tehneille lapsiperheiden vanhemmille. Myös lapsille suunnattuja kirjoja eroaiheesta on suositeltu opasvihkosen lopussa. Opasvihkosta on suunniteltu jaettavaa niin päiväkotien, neuvoloiden kuin muidenkin tahojen välityksellä kaikille Kempeleläisille eroa harkitseville tai jo eronneille lapsiperheille.

Opasvihkosen lisäksi opinnäytetyö pitää sisällään Kempeleen kunnan käyttöön suunnitellun, vertaistukea tarjoavan toimintamallin. Toimintamallin on määrä tarjota Kempeleläisille eroperheille tukea eron käsittelyyn ja erosta selviämiseen. Se on suunniteltu mahdolliseksi toteuttaa melko rajallisin resurssein ja tämän vuoksi sen soveltaminen myös muiden kuntien käyttöön pitäisi ainakin resurssien puolesta olla helppoa.

1. EROT JA EROAMINEN SUOMESSA 2000-LUVULLA

Kappaleessa käsitellään Suomessa tapahtuvia avio- ja avoeroja. Erojen määrää ja niiden yleisyyttä tarkastellaan tilastoista saatujen tietojen perusteella. Erojen määrän lisäksi kappaleessa käsitellään eroprosessia ja lapsiperheen vanhempien eroa seuraavia käytännön asioita.

1.1 Erojen määrä

Erojen tarkkaa lukumäärää nykypäivän Suomessa on hankala tilastoida, sillä eron muotoja on automaattisesti tilastoitavan avioeron lisäksi myös vaikeammin tilastoitava avoero. Avioerojen määrää on helppo seurata, sillä sekä avioituminen että avioero ovat asioita, jotka tilastoidaan automaattisesti. Avoerojen määrää puolestaan on vaikeampaa tilastoida, sillä pelkkää parisuhdetta ilman avioitumista ei merkitä minnekään, eikä sitä näin ollen voida todistaa ja/tai tilastoida. Tilastojen valossa pelkän parisuhteen ja kimppa-asumisen eroa ei siis juurikaan tunneta.

Joka tapauksessa, on selkeästi huomattavissa erojen määrän kasvaneen ajan saatossa huimaa vauhtia. Kahden viimeisen sukupolven aikana erot ovat yleistyneet voimakkaasti niin Suomessa kuin muissakin länsimaissa. Tästä muutoksesta kielivät esimerkiksi seuraavat tilastoidut tosiasiat: avioerojen määrä suhteessa solmittujen avioliittojen määrään lisääntyy, ja eron päätyneiden avioliittojen keskimääräinen kesto lyhenee. (Hämäläinen, Kääriäinen & Pölkki 2009, 11.)

Seuraavassa muutamia lukuja ja esimerkkejä avioerojen määrästä ja nimenomaan tässä työssä käsiteltävien, lapsiperheiden kokemien erojen määrästä 2000-luvun Suomessa: Vuonna 2008 Suomessa avioeron koki yli 13 000 paria. Vanhempien eron tällöin koki noin 30 000 lasta. (mt.,11.) Huomioitavaa on, että tilastossa todellakin ovat mukana vain avioerot, eikä ollenkaan esimerkiksi avoeroja joiden osuuden tilastollisesti voisi uskoa olevan kuitenkin merkittävä.

Vuoden 2010 tilastoinnin mukaan kaikista lapsiperheistä yhden vanhemman perheitä

oli 20,2 %, eli noin joka viides perhe. Lapsia näissä perheissä oli hieman yli 180 000. Uusperheitä samana vuonna oli 53 584. (Tilastokeskus 2013; Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry, 2013.) Uusperheillä käsitteenä tarkoitan perheitä, joissa jommallakummalla, tai kummallakin perheen vanhemmista on lapsia tämän aiemmasta parisuhteesta.

Edellä mainittuja, surullisia lukuja tarkastellessani uskallan väittää eron koskettavan lähes jokaista 2010-luvun suomalaista joko välittömästi omakohtaisena kokemukse-
na tai välillisesti esimerkiksi sukulaisen, ystävän tai tuttavan kokemana.

1.2 Eroprosessi

Eroja on olemassa monenlaisia, ja yksikään ero tuskin on identtinen jonkin toisen eron kanssa. Tämä johtunee siitä, että parisuhteessa on aina kaksi osapuolta, joiden yhdessä pysymisen ja eroamisen syyt ovat usein ratkaisevassa asemassa muun muassa siinä kysymyksessä, onko ero esimerkiksi sopuisa vai riitaisa, tai pitkään harkittu vai äkillinen.

Parisuhteen tai avioliiton päättämistä voidaan kuvata jonkinlaisena prosessina. Tällainen eroprosessi on sitä läpikäyvälle ihmiselle ainutlaatuinen ja hyvin henkilökohtainen. Toisaalta eroprosessin voidaan ajatella etenevän usein niin kutsutun yleisen kriisireaktion vaiheiden kautta. Ero prosessina kaikkine vaiheineen voi kestää vuosia. Yksilöstä, iästä ja tämän tilanteesta riippuen, erosta selviytymiseen arvioidaan menevän kokonaisuudessaan 2-5 vuotta (Juusola, 2008, 25).

Erojen ja eroprosessien erilaisuutta ja monimuotoisuutta kuvastaa hyvin se tosiasia, että jo pelkkä eroprosessin käynnistyminen voi tapahtua hyvin monella eri tavalla. Eroprosessi voi käynnistyä esimerkiksi vuosia ennen varsinaista eroa tai edes eropäätöstä. Tällöin eroprosessi alkaa kun parisuhteen osapuoli tai osapuolet muun muassa miettivät parisuhteensa mielekkyyttä, arvioivat sen hyviä ja huonoja puolia, ja puntaroivat mahdollisesta erosta koituvia seurauksia. Toisaalta eroprosessin käynnistyminen voi tapahtua täysin yllättäen esimerkiksi tilanteessa, jossa suhteen toinen osapuoli on tehnyt oman päätöksensä erosta yksin, ja yksinkertaisesti vain

ilmoittaa parisuhteen toiselle osapuolelle halustaan erota. Toisin sanoen: eroprosessi on alusta loppuun saakka ainutlaatuinen, yksilöllinen kokemus, mutta silti sen voidaan katsoa etenevän jokseenkin ennakoitavissa olevien vaiheiden mukaisesti.

Erokriisistä selviytymisen vaiheita voidaan tarkastella yleisen kriisireaktion vaiheiden pohjalta. Eron käsittely voidaan jakaa yleisen kriisireaktion vaiheiden mukaisesti neljään eri vaiheeseen: sokkivaihe, reaktiovaihe, käsittelyvaihe ja uudelleen suuntautumisen vaihe. Kaikki edellisistä vaiheista olisi tärkeää käsitellä rauhassa läpi, jotta ne eivät aktivoituisi uudestaan jossakin myöhemmässä elämänvaiheessa. (mt., 22 - 25.)

Erokriisin käsittelyssä sokkivaihe on vaiheista ensimmäinen. Sokkivaiheessa ihminen ei kykene vielä käsittämään tapahtunutta, ja saattaa jopa kieltää sen (mt., 22 – 25). Erotilanteessa sokkivaihe koetaan yleensä eropäätöstä tehdessä. Sokkivaihe korostuu varsinkin jos eroilmoitus tulee yllätyksenä parisuhteen toiselta osapuolelta.

Alun sokkivaiheen jälkeen toinen eron käsittelyvaihe on reaktiovaihe, jonka aikana ihminen yrittää hahmottaa tapahtunutta: miksi näin tapahtui? Mitä tapahtui? Miten kaikki tapahtui? Tässä vaiheessa henkiset puolustuskeinot alkavat toimia ja tapahtuman kieltäminen vähenee. Samalla kun yrittää käsitellä ja hoitaa eroon liittyviä tunteita, pitää myös arjen käytännön asioita saada järjestykseen. Muutamasta viikosta jopa muutamiin kuukausiin kestävä reaktiovaiheen aikana eroprosessin läpikäyjälle saattaa ilmaantua ruumiillisia oireita, kuten esimerkiksi ahdistuneisuutta, ruokahaluttomuutta, univaikeuksia ja itkuisuutta. (mt., 22 – 25.)

Reaktiovaihetta seuraa niin kutsuttu käsittelyvaihe, joka yleensä kestää muutamista kuukaudesta noin vuoteen. Käsittelyvaiheen aikana eron kokija alkaa hyväksyä tapahtuneen eron. Samaan aikaan menneeseen elämäntilanteeseen tarrautuminen vähenee. Käsittelyvaihetta voidaan nimittää myös surutyön vaiheeksi. Sen aikana ihminen käy läpi sekä parisuhdettaan että eroaan tunne- ja asiasisältöjen tasolla. Samalla hän luo ja jäsentää uutta kuvaa itsestään ja omasta elämästään. (mt., 22 – 25.)

Eroprosessin viimeinen vaihe on uudelleen suuntautumisen vaihe. Uudelleen suuntautumisen vaiheen saavutettuaan ihminen on kyennyt käsittelemään kriisinsä siten, ettei se enää rajoita elämää. Muuttunut elämäntilanne tiedostetaan, hyväksytään ja

siinä opitaan elämään luontevasti. Ero ja sen aiheuttama suru eivät tietenkään katoa kokonaan pois, mutta ihminen oppii elämään niiden kanssa. Parhaassa tapauksessa eroprosessin läpikäynyt ihminen oppii ajattelemaan eroa lisää elämäkokemusta tuovana, positiivisena asiana, jonka ansiosta on paremmin valmistautunut elämään elämänsä eteenpäin. (mt., 22 – 25.)

1.3 Eroa seuraavat käytännön asiat lapsiperheessä

Valitettavan usein eroa seuraa vanhempien välillä alkava turhanpäiväinen ”kilpailu”, joka oman näkemykseni mukaisesti ikään kuin ”sokaisee” vanhemmat aiheuttamaan perheen lapsille vain enemmän harmia. Tällöin perheen lapset yleensä joutuvat vanhempiensa ”pelinappuloiksi”, joiden avulla vanhemmat pyrkivät muun muassa haavoittamaan ja horjuttamaan toisen vanhemman asemaa ja elämistä.

Eropäätöksen tehtyään vanhemmat joutuvat kuitenkin selvittämään ja sopimaan useita käytännön asioita: on sovittava esimerkiksi omaisuuden jakamisesta, lasten huoltajuudesta, tapaamisoikeuksista ja tapaamisista, elatusmaksuista ja asumisjärjestelyistä. Aina näistä asioista sopiminen ei kuitenkaan ole helppoa. Vanhempien tulisi omasta vaikeasta tilanteestaan huolimatta yrittää muistaa, että lapsiperheen erossa eron kokijoina todella ovat myös perheen lapset – myös heidän hyvinvointinsa on koetuksella.

1.3.1 Lapsen huoltajuus

Vanhempien eropäätöksen jälkeen yhtenä tärkeistä sovittavista asioista on sopia lapsen/lasten huoltajuudesta. Lapsen huoltajan tehtävänä on turvata lapsen kehitys ja hyvinvointi tämän tarpeiden mukaisesti. Huoltajan tehtävänä on turvata myös hyvä hoito ja kasvatus, sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarvittava valvonta ja huolenpito. Tässä tarkoituksessa huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.)

Yleisimmät huoltajuusmuodot ovat yksinhuoltajuus ja yhteishuoltajuus. Yhteishuoltajuudella tarkoitetaan sitä, että lapsen/lasten kummallakin huoltajalla on oikeus saada tietoja lapsesta viranomaisilta, kuten esimerkiksi päivähoidosta, opettajilta, lääkäriltä ja poliisilta. Yhteishuoltajuudessa olevan lapsen huoltajat myös päättävät yhdessä lapsen nimestä, asuinpaikasta, uskontokunnasta, passista, koulutuksesta, terveydenhuollosta ja lapsen omaisuuden käytöstä. (Kiiänmaa, 2013c.)

Yksinhuoltajuus puolestaan tarkoittaa sitä, että lapsella on vain yksi huoltaja, jonka päätäntävällässä ovat kaikki edellä mainitut asiat. Lapsen huollosta erotetulla vanhemmalla ei ole oikeuksia lapsen asioista päätettäessä, eikä hän halutessaan saa viranomaisilta tietoja lapsen asioista, ellei yksinhuoltaja ole antanut siihen lupaa. Suomessa lapsen yhteishuoltajuus on vanhempien eron jälkeenkin pääsääntöisin huoltajuusmuoto. Lapsen yksinhuoltajuudelle on oltava todella painavat perusteet, jos vanhemmista toinen haluaa yksin- ja toinen yhteishuoltajuutta. Käytännössä lapsen huoltomuodon merkitys on kuitenkin melko vähäinen. Se ei vaikuta esimerkiksi lapsen oikeuteen tavata toisaalla asuvaa vanhempaansa, tai vanhemman velvollisuuteen huolehtia lapsen elatuksesta. (Kiiänmaa, 2013c.)

1.3.2 Tapaamisoikeus

Lapsen huoltomuodosta sopimisen lisäksi vanhempien tulee sopia myös tapaamisoikeuksista ja tapaamisista. Tapaamisoikeuden tarkoitus on turvata lapselle oikeus tavata ja pitää yhteyttä toisaalla asuvaan, niin kutsuttuun etävanhempaansa. Vanhempien tulee eron jälkeen laatia lapsen ja etävanhemman tapaamisista sopimus, jossa tämän lapsen oikeuden puitteet määritellään. Sopimus on hyvä tehdä kirjallisena. Vanhempien välien ollessa kovin huonot kannattaa sopimus tehdä mahdollisimman yksityiskohtaisesti myöhempien epäselvyyksien varalta. (Kiiänmaa, 2013d.)

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta turvaa ainoastaan lapsen oikeuden tavata toista vanhempaansa. Tarkkoja säädöksiä esimerkiksi tapaamisten tiheydestä, kestosta, tai muusta vastaavasta ei laissa ole. Laissa kuitenkin sanotaan, että lähihuoltajan on aktiivisesti edesautettava lapsen ja etävanhemman suhteen ylläpitoa. Käytännössä tämä tarkoittaa juuri tapaamisia, ja niistä sopimisia. (Kiiänmaa, 2013d.)

1.3.3 Elatusapu

Lapsella on oikeus riittävään elatukseen. Riittävä elatus käsittää lapsen ikä- ja kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, lapsen hoidon ja koulutuksen ja näistä aiheutuvat kustannukset. (Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704.)

Vanhempien erotessa tulee myös lapsen/lasten elatusavun määrästä sopia. Elatusavusta tulee tehdä kirjallinen sopimus, joka vahvistetaan joko oikeudessa tai sosiaalitoimissa. Sopimuksen elatusavusta voi tehdä heti, kun lapsi ja toinen vanhempi asuvat virallisesti eri osoitteissa. Elatusapu on lapselle verotonta tuloa, jonka käytöstä vastaa pääsääntöisesti tämän lähihuoltaja harkintansa mukaan. Elatusavun suuruuden määrittämiseen ei vielä ole olemassa lakiin perustuvaa tai muuten yhtenäistä laskukaavaa. Oikeusministeriö on kuitenkin laatinut ehdotuksen, jonka mukaan elatusavun summaa voi arvioida. Eri tahoilla on erilaisia laskutapoja, ja vanhemmat voivat olla elatusavun suuruudesta hyvin eri mieltä. Mikäli vanhemmat eivät pääse elatusavun määrästä yhteisymmärrykseen, on jommankumman haettava ratkaisua tuomioistuimesta. (Kiiänmaa, 2013b.)

Pääsääntöisinä lähtökohtina lapsen elatusavun suuruuden määrittämiselle ovat lapsen elatuksen tarve (esimerkiksi asumiskulut, koulutus, harrastukset ynnä muut riittävään elatukseen vaikuttavat tekijät) ja vanhempien elatuskyky. Elatusavun suuruutta laskiessa vanhemman elatuskykyyn vaikuttavina tekijöinä huomioidaan yleensä tämän ikä, työkyky ja mahdollisuus hankkia ansiotuloja, käytettävissä oleva varallisuus, sekä lakiin perustuvat muut elatusveloitteet. (Mäkinen, 2012.)

1.3.4 Asumisjärjestelyt

Yhtenä sovittavista asioista on myös eron tuomat uudenlaiset asumisjärjestelyt. Kun vanhemmat eron jälkeen muuttavat erilleen, tulee väistämättä eteen kysymys siitä kumman luona lapset asuvat. Yleensä lapset jäävät vanhemmista sille, joka aiemmin

on kantanut päävastuun lasten hoidosta. Suomessa lapsen kanssa asuvista lähivanhemmista 88% on äitejä (Kiianmaa, 2013a). Isien lähivanhemmuuden poissulkemiselle ei kuitenkaan ole mitään syytä.

Asumisjärjestelyitä pohdittaessa tulisi kaikkien päätösten syntyä lapsen etua ajatellen. Kaikkein perinteisimmän asumisjärjestelyn mukaan lapsi pääsääntöisesti asuu lähivanhempansa luona, ja etävanhemman tapaamiset hoidetaan joka toinen viikonloppu etävanhemman luona ”asuen”. Viikonloppujen lisäksi lapsen ja etävanhemman välille pyritään järjestämään arkitapaamisia. Suurten juhlapyhien vietto yleensä järjestetään vuorotellen vanhempien välillä.

Hieman edellisestä poikkeava asumis-/tapaamisjärjestely on niin kutsuttu ”epäsäännöllinen mutta laaja tapaamisoikeus”. Tämä malli on usein esimerkiksi kolmivuorotyötä tekevien vanhempien käytössä. Tällöin etävanhemman tapaamiset ajoittuvat lähinnä vuorotyöntekijän työvuorojen tuomien mahdollisuuksien mukaisiksi.

Yksi yleistyvä asumisjärjestely on se, jossa lapsi asuu vuoroviikoin toisella ja taas toisella vanhemmallaan. Tällaisen järjestelyn ehdoton edellytys on vanhempien erittäin hyvä yhteistyökyky, ja lapsen halu ja kykenevyys vuoroasumiseen. Vuoroasumisjärjestelyä kannattaa kuitenkin miettiä tarkkaan, sillä se voi olla kehittyvälle lapselle hyvin raskas vaihtoehto.

Jokaisessa kunnassa on oma lastenvalvoja, jonka tehtävänä on vahvistaa vanhempien tekemät sopimukset muun muassa asumisjärjestelyistä, elatusmaksuista ja huoltajuudesta. Lastenvalvoja ei tee päätöksiä vanhempien puolesta, vaan voi vain vahvistaa vanhempien väliset sopimukset ja auttaa niiden teossa (Kiianmaa, 2013a).

2. ERON VAIKUTUKSET ALLE KOULUIKÄISIIN JA ALAKOULUIKÄISIIN LAPSIIN

Kappaleessa perehdytään vanhempien eron vaikutuksiin alle kouluikäisten ja kouluikäisten lasten kohdalla. Kappaleessa esitetään tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen tapaan reagoida vanhempiensa eroon. Tämän lisäksi käydään läpi eron välittömiä

vaikutuksia lapseen ja tämän käytökseen, sekä eron vaikutuksia lapseen eroa myöhemmässä elämänvaiheessa.

2.1 Lapsi vanhempien eron kokijana – tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen eroon reagoimiseen

Erotilanteessa vanhempien olisi tärkeää muistaa, että heidän lisäksi myös perheen lapset ovat yhtä lailla eron kokijoita. Aivan kuten aikuiset, myös perheen lapset kokevat eron ja reagoivat siihen kukin omalla tavallaan. Jokaisessa tapauksessa vanhempien erolla on kuitenkin aina vaikutus lapseen ja tämän käytökseen - lapsen ikään, sukupuoleen tai muihinkaan asioihin katsomatta.

Siihen, miten lapsi vanhempiensa eroon reagoi, tai miten ero lapseen vaikuttaa, vaikuttavat useat eri tekijät. Lähtökohtaisesti pelkkä ero ei välttämättä ole se asia, joka vaikuttaa lapseen kaikkein voimakkaimmin. Muun muassa lapsen ikä, kehitysvaihe ja temperamentti, sekä läheisten ihmisten tuki erotilanteessa ovat lapsen eroon reagoimiseen vaikuttavia, merkittäviä tekijöitä (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2013).

Lapsen näkökulmasta yhtenä varsin merkittävänä, lapseen ja tämän käytökseen vaikuttavana seikkana on se tunnemaailma, jossa lapsen kasvu ja kehitys tapahtuu (Suomen mielenterveysseura, 2013). Tärkeää on se, miten ero – olipa se sitten yllättävä tai ei – hoidetaan perheen ja lähipiirin kesken. Näin ollen esimerkiksi vanhempien hyvinvoinnilla ja jaksamisella uuden elämäntilanteen keskellä on suuri vaikutus lapsen erokokemukseen ja sen käsittelyyn.

Jokainen eronneen perheen lapsi käsittelee varmasti vanhempien eroa jollakin tavalla. Vaikka lapsi ei sanallakaan puhuisi eroon liittyvistä asioista, puhumattomuus ei tarkoita sitä, ettei ero vaivaa tai huoleta lasta. Usein lapsi pelkää tempautuvansa ennistä tiiviimmin aikuisten eromyllerrykseen mukaan, ja pysyttelee siksi aiheesta aivan hiljaa. (Kiiänmaa, 2013e.)

2.2 Vanhempien eron vaikutukset lapseen eron hetkellä

Lapset eivät koskaan ole vanhempiansa eron sivustakatsojia. Sivustakatsojan roolin sijaan perheen lapset joutuvat yhtä lailla eron kokijoiksi. Aivan kuten aikuisetkin, myös perheen lapset joutuvat käymään läpi luopumisprosessin. Siinä, missä vanhempi menettää muun muassa ehjän perheen ja parisuhteen, myös lapsi menettää ehjän perheen.(mt.) Myöskään vanhemman ja lapsen välinen suhde ei välttämättä ole entisellään. Lapsen silmin tämä koetaan aluksi usein menetyksenä, mutta parhaassa tapauksessa suhde vanhempiin voi kuitenkin parantua entisestään. (Linna-vuori, 2007, 19.) Joka tapauksessa eroa seuraa jonkinasteinen luopumisprosessi. Sen läpikäyminen lapsella voi kestää jopa pidemmän aikaa kuin aikuisella. (Kiiänmaa, 13e.)

Sellaiset eron seuraukset, jotka ilmenevät melko pian vanhempien eron tapahduttua, ovat lapsilla usein hyvin monimuotoisia, sillä lasten reagointi vanhempiansa eroon on yksilökohtaista. Lapsi voi oirehtia vanhempiansa eroa vain oman ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Oireilun määrä vaihtelee, sillä kuten aikuisistakin, toiset oireilevat enemmän, toiset selviävät vähemmällä oireilulla. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2013.)

Vanhempien ero vaikuttaa perheen lapseen usein ahdistavasti. Ahdistus on eronneen perheen lapsilla kuitenkin aivan normaali ja asiaankuuluva tunne. Lapsen eroon liittyvä ahdistuneisuus on usein seurausta hylätyksi tulemisen- ja syyllisyyden tunteesta, muuttuneista olosuhteista, uusien erojen pelosta ja tulevaisuuden epävarmuudesta. Vanhempien erosta ahdistunut lapsi saattaa usein olla hyvin takertuva ja vaativa. Takertuvuuden ja vaativuuden lisäksi lapsen ahdistuneisuus saattaa ilmentyä myös somaattisina oireina, kuten esimerkiksi peukalon imemisenä, yökasteluna, pahoinvointina tai kipuiluna. (Kiiänmaa, 2013e.)

Pieni, vielä alle kouluikäinen lapsi ei osaa eikä pysty sanoin kuvailemaan kaikkia eroon liittyviä vaikeita tunteita. Pieni lapsi ei myöskään pysty välttämättä ilmaisemaan ahdistuneisuuttaan sanallisesti. Tämän vuoksi lapsi voi oirehtia erosta joillakin muilla tavoin. Seuraavassa muutamia yleisiä esimerkkejä alle kouluikäisen lapsen mahdollisesta eroon liittyvästä oirehtimisesta:

- nukkumiseen liittyvät vaikeudet (yöllinen heräily, painajaiset, ja nukahtamisen vas-

tustaminen)

- vanhemman lohduttaminen ja korostunut kiltteys vanhempien yhteen palaamisen toivossa
- taantumisen kehityksessä (kastelu öisin ja/tai päivisin, vauvamaisuus puheessa)
- aggressiivisuus ja ärtyisyys
- lisääntynyt aggressiivisuus leikeissä, ja vanhempien eron käsitteleminen lapsen leikkiessä
- vanhemmasta eroon joutumisen pelko. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2013.)

Osa näistä pienten lasten eron oirehtimistavoista on tullut hyvin tutuksi myös minulle, havainnoidessani leikki-ikäisiä, 2-6 -vuotiaita eronneiden perheiden lapsia päiväkodin arjessa. Näin ollen myös omat havaintoni mielestäni todistavat, että lasten jonkinasteinen oirehtiminen on todellista, lähes enemmän sääntö kuin poikkeus.

Alakouluikäinen lapsi käsittää vanhempiensa eron syitä jo hieman pikkulasta paremmin. Usein lapsi pyrkii eron jälkeen olemaan lojaali kummallekin vanhemmalleen. Kouluikäinen lapsi voi kokea kuitenkin suurta hämmennystä, jos vanhemmat alkavat riidellä hänen kasvatuksestaan, hänestä itsestään, tai jos varsinaisen riitelyn sijasta vanhemmat alkavat lahjoa ja maanitella lasta ”omalle puolelleen”. (mt.) Juuri tällainen vanhempien toiminta, lapsen asettaminen eräänlaiseksi pelinappulaksi pelipöydällä, on omien havaintojeni mukaan valitettavan yleistä - myös pienempien lasten kohdalla.

Huolimatta kouluikäisen lapsen jonkinasteisesta kyvystä ymmärtää ja käsitellä jo joi-tain asioita vanhempiensa erosta, voi lapsi silti kokea pahan olon ja turvattomuuden tunteita. Tämä eron aiheuttama paha olo ja turvattomuus voi ilmetä esimerkiksi:

- surun osoituksena oman, kokonaisen ja ehjän perheen menetykselle esimerkiksi itkeskellen
- hylätyksi tulemisen ja arvottomuuden tunteena
- pelkona kummastakin vanhemmasta eroon joutumisella
- ajatuksina siitä, ettei kumpikaan vanhemmista ole enää kiinnostunut hänestä. (mt.)

2.3 Vanhempien eron vaikutukset lapseen eroa seuraavassa, myöhemmässä elämänvaiheessa

Lapsi voi kokea oman perhetilanteensa vaikeana jo pidemmän aikaa ennen vanhempien varsinaista eroa. Tällainen lapsen hankalana kokema perhetilanne voi olla lapsen eron kokijana erittäin suuresti vaikuttava tekijä. Pitkäaikaisia, ja pääasiassa yleensä negatiivisia seurauksia vanhempien erosta voi syntyä muun muassa juuri silloin, kun perheeseen on kuulunut jo aiemmin ongelmia, kuten esimerkiksi vanhempien välistä, jatkuvaa ja äänekkästä riitelyä tai jopa perheväkivaltaa. (mt.)

Joskus lapset saattavat reagoida vanhempiensa eroon voimakkaasti jo eron alkuvaiheessa esimerkiksi alkavalla häiriökäyttäytymisellä. Yleensä lapsen käytös muuttuu hankalaksi kuitenkin vasta pari vuotta eron tapahtumisen jälkeen. Mikäli vanhemmat onnistuvat hoitamaan eronsa hyvin ilman suuria ongelmia ja ristiriitoja, voi lapsi selviytyä erosta ja sen aiheuttamasta sisäisestä kaaoksesta jopa kahdessa tai kolmessa vuodessa. Valitettavasti lapsen selviytymiseen kuluu usein kuitenkin pidempi aika. (Kiianmaa, 2013e.)

Uusimpien tutkimusten mukaan vanhempien ero vaikuttaa merkittävästi lasten käsitykseen ihmissuhteista ja niiden pysyvyydestä. Sosiaalipsykologi Ulla Mustonen näkee asian niin, että lapsena koetulla erolla voi olla negatiivisia vaikutuksia aikuisiän parisuhteeseen, mutta suoraviivaisia syy-seuraussuhteita ei voida kuitenkaan osoittaa olemassa oleviksi. Mustosen mukaan monet psykologiset ja sosiaaliset tekijät sekä lapsuudessa että aikuisuudessa välittävät lapsena koetun eron vaikutusta aikuisuuden parisuhteeseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2011.)

Journal of Family Psychology -lehdessä julkaistun tutkimuksen mukaan vanhempien eron lapsuudessa kokeneet nuoret aikuiset naiset muun muassa kokivat itsetuntonsa huonommaksi kuin ehjistä perheistä lähtöisin olevat naiset. Tätä yhteyttä ei kuitenkaan havaittu miesten kohdalla. Tutkimus osoitti tuloksissaan myös, että vanhempien avioero vaikuttaa heikentävästi äiti-tytär -suhteeseen, itsetuntoon ja sosiaaliseen tukeen. Vaikka heikko äiti-tytär -suhde ei suoranaisesti vaikuta parisuhteeseen, heikentää se kuitenkin aikuisuuden itsetuntoa ja tyytyneisyyttä sosiaaliseen tukeen. Tämä puolestaan vaikuttaa parisuhteen laatuun. (mt.)

Vaikka eron vaikutusten lapsiin ajatellaan usein olevan pääasiassa negatiivisia, täy-

tyy kuitenkin muistaa, ettei vanhempien ero automaattisesti aiheuta lapselle ongelmia – ei eron tapahduttua juuri tuoreeltaan, eikä myöhemmässäkään elämänvaiheessa. Vanhempien ero voi olla niin lapselle kuin aikuisellekin vaikea kokemus, mutta siitä selviäminen voi parhaassa tapauksessa kasvattaa lapsesta entistä vahvemman ja kypsemmän. Haastavasta erokokemuksesta selviäminen voi tarjota lapselle myös kokemuksen ja ymmärryksen siitä, että elämän vaikeitakin asioita voi kohdata, ja niistä on mahdollista selvitä. Tällainen kasvattaa itsetuntoa ja uskoa omaan selviytymiseen elämän muissakin haasteissa. Vanhempien eroa voi parhaassa tapauksessa ajatella siis lapselle positiivisena kasvun mahdollisuutena. On olemassa myös niitä eroja, joissa vanhempien ero on myös lapsen mielestä toivottu vaihtoehto. (mt.)

3. LAPSEN EROKOKEMUSTA JA ERON KESKELLÄ ELÄMISTÄ HELPOTTAVIA TEKIJÖITÄ

Lapselle vanhempien eron ymmärtäminen ja käsittely ovat ikään katsomatta vaikeita asioita. Koska lapsen maailma on yleensä hyvin minäkeskeinen, lapsi saattaa etsiä ja löytää syyt vanhempiensa eroon eritoten itsestään (Kiianmaa, 2013f). Jotta lapsi ei selittäisi vanhempiensa eroa hänestä itsestään johtuvilla syillä, on tärkeää kertoa lapselle eron olevan perheen aikuisten välinen asia. Lapselle täytyy korostaa ja toistaa useaan kertaan, ettei perheen lapsi ja/tai lapset ole millään tavalla syyllisiä, ja etteivät he olisi voineet vaikuttaa tilanteeseen millään tavoin. Tämä asia on syytä kertoa lapselle useaan otteeseen, vaikkei tämä itse sitä ottaisikaan puheeksi.

Jotta vanhempien eron ymmärtäminen helpottuisi, vanhempien olisi hyvä kertoa lapselle erostaan mahdollisimman hyvissä ajoin. Tällöin lapselle jää edes hieman aikaa sulatella asiaa ennen konkreettista perheen erilleen muuttamista. Vaikka eropäätös ei olisikaan ollut vanhempien kesken yksimielinen, helpottaa lasta yleensä se, kun kumpikin vanhempi on läsnä erosta lapselle kerrottaessa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2013.)

Puolueettomuus on yksi keskeisimpiä keinoja lapsen erosta selviytymiseen (Kiianmaa, 2013f). Lasta tulisi suojella vanhempien ristiriidoilta. Mitä paremmin vanhemmat

tulevat toimeen, tai mitä paremmin heidän keskinäinen yhteistyönsä toimii, sen parempi se on lapselle. Tämän lisäksi lapsen hyvinvointia parantavat myös hyvä ja turvallinen suhde molempiin vanhempiinsa, vanhempien kasvatuksellinen yhteneväisyys ja kokonaisvaltaisesti rakastava ilmapiiri. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2013.) Olivatpa vanhempien välit hyvät tai huonot, tulisi heidän kuitenkin muistaa, ettei lapsi välttämättä ajattele toisesta vanhemmastaan samalla tavoin, eikä vanhemman kannata omaa mielipidettään lapselle tuputtaakaan. Aikuisen oman mielipiteen tuputtamisen sijasta parempi vaihtoehto olisi korostaa lapselle sitä, että tämä saa ajatella kuten itse haluaa. (Kiianmaa, 2013f.)

Eron keskelle joutuvaa lasta voi helpottaa, kun vanhemmat kertovat lapselle jo etukäteen eron tuomista muutoksista perheen arjessa. Lapselle kannattaa kertoa kaikki mahdolliset jo tiedossa olevat muutokset, pieniä konkreettisia asioita myöten, kuten esimerkiksi se,

- kuka ja/tai ketkä perheenjäsenistä muuttaa ja minne
- kuinka toisen vanhemman luokse on mahdollista mennä
- millaisia huonekaluja ja mitä leluja lapsella toisen vanhemman luona on
- onko lapsella oma huone ja
- asuuko lähellä lapsen kavereita.

Esimerkiksi näillä tiedoilla lapsen turvallisuuden tunnetta voidaan lisätä, ja eron käsittely voi lapsen kohdalla helpottua hieman. Lapselle on erittäin tärkeää myös tietää, että vaikka vanhemmat jatkossa asuvatkin eri osoitteissa, on hän kummallekin vanhemmalle edelleen yhtä rakas ja tärkeä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2013.)

Vaikeista asioista puhuminen usein helpottaa oloa, ja auttaa asioiden ymmärtämisessä. Tämä sääntö potee usein aikuisten lisäksi myös lapsiin. Sen vuoksi lasta kannattaa rohkaista puhumaan vanhempiensa erosta ja siihen liittyvistä tunteista. Aikuisen voi auttaa lasta tunteiden tunnistamisessa ja nimeämisessä, sekä neuvoa lasta tunteiden käsittelyssä. Aikuisen tärkeänä tehtävänä on antaa lapsen ymmärtää kaikkien tunteiden olevan sallittuja, painottaen lapselle kuitenkin sitä tosiasiaa, ettei tunteidensa vallassa silti saa esimerkiksi vahingoittaa toisia ihmisiä tai esineitä. (mt.)

Jotta lapsi voi aloittaa oman erokriisinsä läpikäymisen, ja hyväksyä vähitellen uudenlaisen elämäntilanteensa, tarvitsee hän paljon tilanteeseen liittyvää tietoa, vastauksia

ja turvallisuuden tunnetta (Kiianmaa, 2013f). Erosta puhuttaessa lapsi haluaa usein tietää vastauksia kiperiinkin kysymyksiin. ”Miksi te erositte?” on lapsen suusta kuuluna hyvin yleinen kysymys, johon vanhemman kannattaa miettiä totuudenmukainen, mutta lapsen henkisille valmiuksille sopiva vastaus. Juuri tuo kysymys on laatuaan sellainen, että lapsi käy vanhemman vastausta läpi vielä moneen otteeseen elämänsä aikana. Vastaus tuohon kysymykseen voi myös vaikuttaa lapsen asenteisiin myöhemmässä elämänvaiheessa. Tämän vuoksi vanhemman ei kannata vastata lapsen kysymyksiin erosta koskaan harkitsemattomasti. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2013.)

Lapsen suhteen vaaliminen ja sen vahvistaminen tämän ensisijaiseen hoitajaansa on erittäin tärkeää. Pienen lapsen on vaikeaa hahmottaa aikaa ja sen kulumista, ja ymmärtää ettei ero tämän ensisijaisesta hoitajasta, yleensä vanhemmasta, ole lopullinen. Lapsi voikin kokea menetyksen tunteita kerta toisensa perään, eikä tämän takia uskalla kiintyä oikein kehenkään. Suhde lapsen ja lapsen ensisijaisen hoitajan välillä on turvallisen kiintymyssuhteen aikaan saavuttamiseksi siis ehdottoman tärkeä.(mt.)

Lapsen oloa eron myllerryksessä voidaan helpottaa myös pitämällä arjen rutiineista ja rytmistä kiinni. Vaikka eroa onkin seurannut paljon muutoksia, luo joidenkin asioiden muuttumattomana pysyminen lapselle lisää turvallisuuden tunnetta. Tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi lapsen päiväkotia, kaverit, harrastukset ja suhteet lapselle ennestään läheisiin ihmisiin. (mt.) Lapsen turvallisuuden tunnetta lisää huomattavasti myös se, että aikuinen ottaa tilanteesta vastuun ja toimii auktoriteettina. Vaikka vanhemmat voivat tuntea vallitsevasta tilanteesta syyllisyyttä, syyllisyyden tunne ei silti saisi missään nimessä johtaa vanhemman auktoriteetin murenemiseen (Kiianmaa, 2013f).

4. EROAVAN LAPSIPERHEEN KÄYTÖSSÄ OLEVAT TUKIMUODOT JA/TAI TOIMINTAMALLIT MUUALLA SUOMESSA

Todettuani Kempeleen kunnan eroapua tarjoavien palvelujen olevan melko lailla vähäisiä, päätin selvittää millaista eroapua ja minkä verran, on tarjolla muualla Suo-

messa. Uudenlaisia toimintamalleja ei selvitysteni perusteella juurikaan löytynyt, mutta varsinkin pääkaupunkiseudulla eroavun määrä on mielestäni paremmalla tasolla kuin Kempeleessä tai Oulussa. Vertaistukiryhmiä on kaupungista ja /tai kunnasta riippuen muutamia yhtä kuntaa/kaupunkia kohden. Osassa kaupungeista, kuten esimerkiksi Vantaalla, tarjottiin eroapuun liittyviä vertaistukiryhmiä myös lapsille.

4.1 Vanhemman Neuvo -ryhmät

Muun muassa Espoossa, Vantaalla ja Rovaniemellä on vuoden 2012 aikana järjestetty Vanhemman Neuvo -nimellä kokoontuvia vertaistukiryhmiä. Vanhemman Neuvo -vertaistukiryhmät ovat ammattilaisten ohjaamia vertaistukiryhmiä eropäätöksen tehneille ja jo eronneille vanhemmille. Ryhmät ovat avoimia niin isille kuin äideillekin. Ryhmän toiminnan tavoitteena on eroperheen lapsen ja/tai lasten menetysten minimoiminen ja vanhempien keskinäisen yhteistyön tukeminen.

Kahdeksan kokoontumiskerran aikana Neuvokeskuksen kouluttamat, ammatikseen järjestöissä ja kunnissa eroperheiden kanssa työskentelevät tukiryhmän ohjaajat ovat ohjaamassa ja tukemassa ryhmän jäsenten keskustelua. Jokaiselle kahdeksalle kokoontumiskerralle on oma keskusteluteemansa, jota tukemassa on pienryhmä- ja kotitehtäviä.

4.2 Eroneuvo -tilaisuudet

Eroneuvo -tilaisuudet ovat niin ikään Neuvokeskuksen järjestämiä, maksuttomia tilaisuuksia, joista saa tietoa ja tukea muun muassa omiin eropohdintoihin ja eron jälkeiseen vanhemmuuteen. Eroneuvo -tilaisuuksissa vanhemmat saavat tietoa eron vaikutuksista heidän itsensä lisäksi lapsiin. Eroneuvo -tilaisuuksista saadun, konkreettisen tiedon lisäksi vanhemmillä on mahdollista keskustella mieltään painavista asioista.

Kaikki jo eronneet, tai vasta omaa eropäätöstään pohtivat äidit ja isät ovat tervetulleita Eroneuvo -tilaisuuksiin. Eroaikeisten tai jo eronneiden vanhempien lisäksi tilaisuudet ovat avoimia myös perheiden lähipiirille. Tilaisuudet ovat maksuttomia, eikä niihin

tarvitse ilmoittautua etukäteen. Tilaisuuteen osallistujat voivat olla minkä hyvänsä kunnan jäseniä. Tilaisuuksia on järjestetty useissa kaupungeissa ympäri Suomea, myös Oulussa on vuonna 2012 ollut Eroneuvo-tilaisuuksia.

5. EROAPUA KEMPELEESSÄ -OPAS

Kappale käsittää opinnäytetyön pääasiallisena tuotoksena suunnitellun Eroapua Kempeleessä -oppaan valmistumisprosessin kuvailun. Tämän lisäksi myös oppaan tavoitteet ja tarkoitus käyvät selviksi tässä kappaleessa.

5.1 Oppaan tarkoitus

Opinnäytetyön pääasiallisena tuotoksena on Eroapua Kempeleessä -opasvihko. Koska ero useimmiten on kaikille perheen osapuolille pitkä ja raskas prosessi, on avun saaminen tärkeää niin vanhempien kuin lastenkin jaksamista ajatellen. Oppaan tavoitteena on auttaa Kempeleläisiä lapsiperheiden vanhempia löytämään apua perheen erotilanteessa ja madaltaa avunhakemisen kynnyksiä – ennen eroa, eron hetkellä ja sen jälkeen.

Oppaaseen on koottuna mahdollisimman laaja kirjo apua ja tukea erotilanteeseen tarjoavia tahoja avun kuvauksineen ja yhteystietoineen. Koska eroajia ja avun tarvisijoita on monenlaisia, on oppaaseen pyritty löytämään myös monenlaista apua tarjoavia tahoja. Apua onkin tarjolla niin puhelimitse, internetissä kuin kasvotustenkin. Myös taloudellisilta resursseiltaan eroajien tilanteet ovat toisistaan poikkeavia. Tämän vuoksi oppaaseen on kerätty sekä maksullisia että maksuttomia avun tarjoajia. Jokaisen avuntarjoajan kohdalle on yhteystietojen lisäksi kerrottu ainakin seuraavat seikat: minkälaista apua kyseiseltä taholta on saatavissa, ja onko apu maksullista vai ei. Konkreettisten avuntarjoajien lisäksi oppaaseen on koottu muutamia kirjjasuosituksia sekä perheen vanhempia että lapsia ajatellen.

Opasvihko on suunniteltu nimenomaan Kempeleläisten, eronneiden tai eroa harkit-

sevien lapsiperheiden vanhempien hyödynnettäväksi, joten oppaassa esitellyt avuntarjoajat ovat valikoituneet niin, että ne ovat varmasti kaikkien Kempeleläisten hyödynnettävissä. Eroapua Kempeleessä -opasvihkoa on suunniteltu jaettavaksi lapsiperheille esimerkiksi päiväkotien ja neuvoloiden välityksellä. Opasvihko on myös laadittavissa internetiin esimerkiksi Kempeleen kunnan omille verkkosivuille. Internetin avulla opasvihon saatavuus voitaisiin taata myös päiväkodin ja neuvolan palveluja vähemmän käyttäville vanhemmille.

5.2 Eroapua Kempeleessä -oppaan valmistusprosessi

Ajatus eroapua Kempeleessä -oppaasta syntyi kohdatessani työssäni päivittäin eroa harkitsevia tai jo eronneita lapsiperheiden vanhempia. Sekä vanhempien, että osin myös lasten olemuksesta, käytöksestä ja puheista oli usein havaittavissa eroa-aikeiden tai jo tapahtuneen eron aiheuttama väsymys ja avuntarve. Oman havaintoperäisen tietoni mukaisesti vanhempien välit ovat eron myötä usein niin tulehtuneet, tai vanhemmat ovat tilanteeseen muuten niin väsyneitä, ettei apua välttämättä edes ymmärretä olevan saatavilla. Halusin koota näille uudesta, usein vaikeasta elämäntilanteesta kärsiville vanhemmille tietoa tarjolla olevista avuista. Siitä syntyi ajatus tämän opinnäytetyön tuotoksena olevasta Eroapua Kempeleessä -oppaasta.

Eroapua Kempeleessä -oppaan valmistuminen voidaan pääpiirteittäin jakaa tiedon etsinnän ja kokoamisen vaiheisiin. Tiedon etsinnässä verraton väline oli tietokone ja internet-yhteys. Minut yllätti tiedon ja avuntarjoajien suurehko määrä. Apua on saatavilla puhelimitse, sähköpostitse, kasvotusten, keskusteluryhmissä, ja vaikka missä muodossa, kunhan sitä osaa etsiä. Oppaassa tarjolla on esimerkiksi vertaistukea, juttuseuraa, varamummo ja -vaaripalvelua ja lastenhoitoapua.

Muutamit eroapua tarjoavista tahoista löytyivät suhteellisen helposti, mutta osa avuntarjoajista löytyi vasta pitkän etsinnän jälkeen, tai jopa puolivahingossa. Juuri tämän vuoksi koin oppaan valmistamisen entistä tärkeämmäksi: oppaan kansien väliin on koottuna kaikki se tieto ja apu, mitä on saatavilla. Näin apua tarvitseva ei joudu etsimään ja selvittelemään tietoa monista eri lähteistä. Valmiin oppaan tarjoaminen vanhemmille siis madaltanee kynnystä avun hankkimiseen.

Haasteellista tiedon etsinnässä ja kokoamisessa oli niin sanotun oikeanlaisen tiedon löytäminen ja sen rajaaminen. Koska tarkoituksena oli tehdä juuri Kempeleläisille oma opas, jouduin useaan otteeseen pohtimaan muun muassa sitä, kuuluvatko esimerkiksi valtakunnalliset järjestöt, internetin keskusteluryhmät, tai muut sellaiset avuntarjoajat juuri tähän, Kempeleläisten omaan oppaaseen. Lopulta päädyin pohdinnoissani siihen tulokseen, että myös nämä ei-paikalliset avuntarjoajat saavat paikan oppaasta. Tähän tulokseen tulin siksi, ettei Kempeleessä ensinnäkään ole kovin paljon eroauttamiseen keskittyneitä tahoja. Toiseksi, oppaan yhtenä tarkoituksena oli tarjota kaikenlaista apua kaikenlaisille avuntarvitsijoille. Mielestäni internetistä löytämäni avuntarjoajat vastasivat loistavasti monipuolisen avun kysyntään - jokaiselle jotakin.

Löydettyäni kaiken oleellisen tiedon, aloin kirjoittaa oppaan alkutekstiä, jossa lukijalle kerrotaan oppaan tarkoituksesta ja olemassaolon syistä. Tämän lyhkäisen tekstin jälkeen alkoi löytämieni avuntarjoajien jaottelu. Jaottelin avuntarjoajat netissä tai puhelimitse tapahtuvaan - ja kasvotusten tapahtuvaan auttamiseen. Seuraavaksi kirjoitin jokaisesta avuntarjoajasta lyhyen infon: millaista apua/millaisia apumuotoja tarjotaan, milloin, onko apu ilmaista vai kustantaako se jotain, ja niin edelleen. Infopätkän loppuun lisäsin tietysti vielä avuntarjoajan yhteystiedot. Pysin yhteystietojen lisäksi laittamaan oppaaseen aina myös internet- osoitteen, jossa avuntarjoajaan voi tutustua paremmin.

Oppaan loppuun kokosin vielä muutamia hyviä kirjasuosituksia sekä perheen vanhemmille että lapsille.

6. VERTAISTUKEA TARJOAVA TOIMINTAMALLIEHDOTUS KEMPELEEN KUNNALLE

Opinnäytetyön toisena tuotoksena on vertaistukea tarjoava toimintamalliehdotus Kempeleen kunnan käyttöön. Kappaleessa käydään läpi vertaistuen määritelmää, keinoja ja tavoitteita. Lisäksi kappaleessa kuvaillaan suunnitellun toimintamallin syn-

typrosessia ja perustellaan toimintamallin tarvetta ja suunnittelussa tehtyjä ratkaisuja.

6.1 Mitä on vertaistuki

Vertaistuki-sanalle on olemassa useita erilaisia määritelmiä. Yleisesti ottaen vertaistuellalla tarkoitetaan sosiaalista tukea kahden tai useamman, toisilleen vertaisen henkilön välillä. Ammattiavusta poiketen vertaistuki Huuskosen (2012) mukaan perustuu vastavuoroiseen kokemusten ja tietojen vaihtoon, jossa samassa elämäntilanteessa olevat, eli toisilleen vertaiset ihmiset tukevat toinen toisiaan (Nylund, 2005). Vertaistuki tarjoaa mahdollisuuden jakaa omia tunteita ja kokemuksia muiden kanssa jonkinlaiseen muutokseen pyrittäessä, tai uuteen elämäntilanteeseen sopeuduttaessa. Koska vertaistuki on avointa vuorovaikutusta ja kokemusten vaihtoa, se usein tarjoaa tuettavan ongelmaan uusia näkökulmia tai toimintatapoja, ja edistää näin myös ihmisen henkilökohtaista kasvua. Vertaistuki voi toimia tuettavalle myös eräänlaisena kannustimena vertaistukijan oman selviytymisen tuottaman, konkreettisen esimerkin johdosta. (Mykkänen-Hänninen, 2009, 11.)

Vertaistuen muotoja on olemassa monenlaisia, eikä vertaistukemiselle ole olemassa yhtä ja ainoaa oikeaa tapaa. Koska hyvin monenlaiset ihmiset ovat keskenään vertaisia, voi vertaistuki toteutua ”huomaamatta”, normaalina osana arkea. Esimerkiksi äidit voivat olla keskenään vertaisia, ja vanhemmuuden haasteista tai iloista keskusteltaessa he voivat toimia toistensa epävirallisina vertaistukijoina. (mt., 2009, 10.)

Vertaistuki voi myös olla, ja usein onkin, organisoitua ja tavoitteellista toimintaa. Vertaistuen pääasiallisina toteuttamistapoina ovat yleensä kahdenkeskinen tuki tuettavan ja tukijan välillä, tai erikseen perustetut vertaistukiryhmät. Vertaistukiryhmien toiminta puolestaan voi olla joko ohjaamatonta tai ohjattua. Ohjatuissa ryhmissä ohjaaja voi olla yksi vertaisista ryhmäläisistä. Usein ohjaaja on kuitenkin koulutettu vapaaehtoinen tai ammattilainen. (mt., 2009, 34 -37.)

Ryhmämuotoista vertaistukea voidaan hyödyntää auttamisen eri vaiheissa. Sitä voidaan käyttää esimerkiksi sosiaalisten ongelmien syntyminen ja kasautuminen ennaltaehkäisyä. Ryhmämuotoista vertaistukea voidaan käyttää myös korjaavan, hoidol-

lisen työn rinnalla tuomaan kokemuksellista tietoa ammatillisen tiedon täydennykseksi. Usein vertaistukiryhmät toimivat myös niin sanottuna jälkihoidollisena palvelumuotona esimerkiksi sopeutumista ja elämänhallintaa vahvistavissa teemoissa. (mt., 2009, 34.)

6.2 Toimintamallin syntyprosessi

Ennen varsinaista toimintamallin suunnittelua otin selvää muun muassa Kempeleen kunnan ja seurakunnan vertaistukimahdollisuuksista. Lähtökohtaisesti Kempeleessä ei ole tarjolla eroasioihin keskittyvää vertaistukitoimintaa. Yhden vanhemman perheiden liiton internet- sivuilta löytyy muutamien vapaaehtoisten vertaistukijoiden puhelinnumerot ja/tai sähköpostiosoitteet puhelimitse tai sähköpostitse tapahtuvan, kahdenkeskisen vertaistuen mahdollistamiseksi. Todettuani, ettei kempeleläisille ole olemassa eroaiheista vertaistukiryhmää ja kuultuani sellaista kuitenkin kaivattavan, päädyin suunnittelemaan vertaistukiryhmä-muotoista toimintamallia opinnäytetyöni toisena tuotoksena.

Luin muutamia teoksia itse vertaistuesta, ja vertaistuesta eroauttamisessa. Näistä teoksista sain kattavasti tietopohjaa ja ideoita eroaiheisen vertaistukiryhmän suunnitteluun. Vallitsevaa taloudellista tilannetta ajatellen tein itselleni selväksi, ettei suunnittelemani toimintamalli saa vaatia kovin suuria resursseja toimiakseen.

Vertaistukiryhmää ja sen toimintaa suunnitellessani pohdin paljon muun muassa ryhmäkokoja, ryhmän markkinointia ja kokoamista, ja ero-teemaa. Osa tekemistäni ratkaisuksista muotoutui pääasiassa käyttämäni lähteiden tarjoaman tiedon perusteella, osa puolestaan pohjautui varsinaisen lähdetietouden lisäksi omiin havaintoihini ja kokemuksiini. Esimerkiksi ryhmän markkinointi- ja kokoamistapa muodostuivat omien ajatusteni ja havaintojeni pohjalta.

Haasteellisena toimintamallin suunnittelussa koin juuri markkinoinnin ja ryhmän kokoamisen suunnittelun. Suunnittelussa oli erityisesti otettava huomioon käytettävissä olevat melko lailla pienet resurssit, ja eroaiheen arkuus. Aluksi pohdin markkinoinnin toteutusta lehti-ilmoitusten ja verkkomainonnan avulla. Tämän idean hylkäsin jo al-

kumetreillä muun muassa siitä syystä, etteivät lehdissä ja internetissä tapahtuva markkinointi välttämättä aina tavoita kohderyhmää. Lehti- ja verkkomainonnasta ei myöskään saa tehtyä tarpeeksi hienovaraista ja henkilökohtaista. Juuri henkilökohtaisuuden ja tavoitavuuden vuoksi päädyinkin neuvolan ja päiväkodin kautta toteutettavaan, henkilökohtaiseen markkinointiin.

Ryhmäkoon suunnittelu kävi hieman markkinointia ja kokoamista helpommin. Lähteistä löytämäni tietoon perustuen päätin, ettei ryhmä saa olla ainakaan liian pieni. Yläraja oli kuitenkin mielestäni perusteltua laittaa, jotta vertaistukemista todella ehtisi tapahtua kaikkien ryhmän jäsenten kohdalla.

Pohdin myös ryhmän ohjaajan tarvetta paljon. Ohjaajan läsnäolo tuskin missään tapauksessa olisi haitaksi. Päädyin kuitenkin lähes ilman ohjaajaa toimivan ryhmän suunnitteluun pienten resurssien vuoksi. Ensimmäisellä ryhmän tapaamiskerralla kuitenkin olisi asiallista olla joku alullepanija ja ohjaaja mukana. Tämä ulkopuolinen ”ohjaaja” voisi olla esimerkiksi ryhmän kokoaja neuvolan tai päiväkodin puolelta.

6.3 Toimintamalli

Kappaleessa esitellään suunniteltu toimintamalli Kempeleen kunnan käyttöön. Toimintamallin esittelyn lisäksi kappaleesta käyvät ilmi toimintamallin käytännön ratkaisut, sekä perustelut juuri näihin ratkaisuihin päätymiseen.

6.3.1 Millainen toimintamalli?

Vertaistuen muotoja on olemassa monenlaisia. Koska toimintamallin pitäisi pystyä pyörimään pienillä resursseilla, eikä Kempeleessä ole olemassa yhtäkään eroaiheista vertaistukiryhmää, päädyin suunnittelemaan kahdenkeskisen vertaistuen sijasta vertaistukiryhmää. Edelleen pieniin resursseihin vedoten koin parhaaksi vertaistukiryhmän toteutusmallivaihtoehdoksi niin sanotun itsenäisen ryhmän. Itsenäisellä ryhmällä tarkoitan sitä, että ryhmän kokoaminen ja mahdollisesti käynnistäminen voivat tapahtua ryhmän ulkopuolisen tahon kautta, mutta muutoin ryhmän kokoontumiset

tapahtuisivat ilman varsinaista ohjaajaa pelkästään ryhmäläisten kesken. Halutesaan ryhmä voisi saada jollekin kokoontumiskerralle ulkopuolisen puhujan tai keskustelunvetäjän esimerkiksi seurakunnalta tai neuvolasta.

Koska ryhmä olisi itsenäinen, vailla ohjaajaa, en nähnyt mielekkääksi suunnitella ryhmän kokoontumiskerroille kovin tarkaksi suunniteltua sisältöä. Ensimmäisellä tapaamiskerralla on tietysti tärkeää tutustua ryhmäläisten kesken, ja löytää ryhmään kuuluvuuden tunne. Muutoin jo pelkkä omien kokemusten jakaminen ja toisten kokemusten kuunteleminen kaikkia kunnioittavassa ilmapiirissä voi mielestäni auttaa osallistujia oman tilanteensa ymmärtämisessä ja elämässä eteenpäin jatkamisessa. Seuraavassa kuitenkin muutamia asiasisältöehdotuksia, jotka ryhmäläisille voisi esittää vaikka heti ensimmäisellä tapaamiskerralla keskustelun tueksi:

- Ero – miksi, milloin ja miten se tapahtui
- Kuinka puhua lapsille erosta
- Lähi- ja etävanhemmuus
- Erosta selviytymisen keinot.

Tapaamiskertojen lukumäärä voisi olla esimerkiksi 6-10 kertaa osallistujamäärästä riippuen.

6.3.2 Ryhmäkoko

Jotta vertaistukemista todella tapahtuisi, tulisi ryhmäkoon olla juuri oikeanlainen. Sopiva ryhmäkoko muun muassa edesauttaa kaikkien halukkaiden mahdollisuutta saada oma puheenvuoronsa. Ryhmäkoko vaikuttaa myös ryhmän työskentelyyn: Mitä pienempi ryhmä, sitä intensiivisempää ja intiimimpää työskentely voi olla. Toisaalta pienen vertaistukiryhmän haasteiksi saattavat muodostua yllättävät jäsenten poissaolot tai henkilökemioiden toimimattomuus. Suuri vertaistukiryhmä puolestaan jättää kullekin osallistujalle vähemmän aikaa kertoa omista kokemuksistaan. Tällöin ryhmän jäsenet voivat jäädä toisilleen etäisiksi. (Mykkänen-Hänninen 2009, 34.)

Vertaistukiryhmän kokoa suunnitellessani pyrin huomioimaan aiheen herkkyyden ja tunteellisuuden, sekä ihmisten erilaisuuden. Ero voi käsiteltävänä aiheena olla suuria tunteita herättävä ja paljon aikaa vievä. Toisaalta ryhmässä voi olla myös hiljaisem-

pia jäseniä, jotka tarvitsevat paljon aikaa pystyäkseen keskustelemaan ryhmässä omista tai muiden erokokemuksista. Kinnusen (2006) mukaan suositeltavana vertaistukiryhmän kokona pidetään 6-10 henkilöä (mt., 34). Mielestäni tällaisen suunnittelemani suljetun ja itsenäisen, eroteemaisen vertaistukiryhmän koko olisi kuitenkin hyvä olla hieman kuutta henkeä suurempi, jotta keskustelua varmasti syntyisi, eivätkä esimerkiksi yllättävät poissaolot vaarantaisi ryhmän toimintaa liiaksi. Ryhmäkoon ylärajana kymmenen henkeä on mielestäni sopiva, ja takaa kaikille ryhmäläisille mahdollisuuden osallistua.

6.3.3 Ryhmän kokoaminen ja markkinointi

Eroaiheinen vertaistukiryhmä lienee haasteellinen markkinoida. Saadakseen potentiaalisia ryhmjäseniä kiinnostumaan vertaistukiryhmän toiminnasta, täytyy ryhmää ja sen toimintaa markkinoida sensitiivisesti mutta tehokkaasti. Vertaistukiryhmän toimintaa pitää saada kuulostamaan juuri kyseiselle henkilölle sopivalta ja tarpeelliselta, tuottamatta minkäänlaisia negatiivisia tuntemuksia, kuten häpeää tai syyllisyyttä. Näiden ehtojen puitteissa lehti-ilmoitukset eivät ehkä ole parhain keino saada ryhmään jäseniä.

Vertaistukiryhmän markkinoinnin ja kokoamisen voi yhdistää, jolloin markkinointi ja kokoaminen sujuisivat henkilökohtaisesti esimerkiksi neuvolakäynnin yhteydessä. Kaavailin ryhmän markkinointi- ja kokoamisvastuuta siis lähinnä neuvolan ja päiväkotien harteille. Tämä siksi, että sekä neuvolassa että päiväkodeissa työntekijät pääsevät yllättävän lähelle vanhempien elämää ja ongelmia, sillä keskustelut vanhempien ja työntekijöiden välillä voivat olla melko lailla henkilökohtaisia. Neuvolakäynnin yhteydessä ”sopivalle” asiakkaalle voisi kertoa henkilökohtaisesti vertaistukiryhmän olemassaolosta ja tarkoituksesta. Samalla halukkailta tai kiinnostuneilta voisi ottaa nimen ylös ryhmän kokoamismielessä. Sopivan verran halukkaita osallistujia löydyttyä, ryhmän voisi pistää käyntiin. Sama markkinointi- ja kokoamisidea voisi toimia vastaavasti myös päiväkotien puolella. Esimerkiksi vasu-keskustelut olisivat mielestäni todella otollinen tilaisuus markkinoida ja koota vertaistukiryhmää.

Yhtenä markkinointikanavana ryhmälle voisi olla myös tämän opinnäytetyön toisena

tuotoksena oleva opasvihko. Vihkoon voisi sitä päivitettäessä lisätä pienen info-pätkän vertaistukiryhmästä, ja esimerkiksi yhden neuvola- tai päiväkotityöntekijän yhteystiedot lisätietojen hankkimista ja ilmoittautumista varten.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Eroapua Kempeleessä -opinnäytetyön tavoitteet tähtäävät vahvasti Kempeleen alueella tapahtuvan sosiaalisen tukemisen ylläpitoon ja parantamiseen. Jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa kävi ilmi, että eroaikaisia ja jo eronneita lapsiperheitä on Kempeleen alueella paljon. Lähtökohtana opinnäytetyölle olikin parantaa näiden ero-perheiden arjessa jaksamisen ja hyvinvoinnin mahdollisuuksia.

Opinnäytetyön pohjaksi tehtyjen selvitysten perusteella Kempeleessä asuville lapsiperheille tai perheiden vanhemmille ei ole olemassa kovinkaan paljon, jos ollenkaan vertaistukea tarjoavia tahoja. Muutamia yksittäisiä kahdenkeskisen vertaistuen mahdollistavia palveluja löytyy, joskin ne ovat pääasiassa puhelimitse tai sähköpostitse toteutettavia vertaistuen muotoja. Eroteemaista vertaistukiryhmää ei kuitenkaan Kempeleessä tai lähikunnissa ole tarjolla.

Eroteemainen tukeminen ja auttaminen ovat muualla Suomessa melko lailla Kempeleen kunnan kanssa samassa vaiheessa. Tarjolla olevat tukimuodot ovat hyvin pitkälle samansuuntaisia kuin Kempeleessäkin. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla avun ja tuen laatu on kuitenkin määrällisesti Kempelettä paremmalla tasolla. Uusille eroperheiden tukimuodoille, ja ennen kaikkea tuen määrälle lienee erojen määrän noususuhdanteessa tarvetta.

Opinnäytetyön tuottama toimintamalliehdotus vertaistukiryhmästä Kempeleen kunnalle lienee todella paikallaan, ja jo kysynnänkin vuoksi täysin realistinen ja käyttökelpoinen ajatus toteuttaa. Eroteemaisen vertaistukiryhmän avulla Kempeleläisille eroperheiden vanhemmille saataisiin yksi mahdollisuus voimaantumiseen, oman elämäntilanteen ymmärtämiseen ja elämässä eteenpäin jatkamiseen.

Eroaikeisten tai jo eronneiden vanhempien ja perheiden lasten hyvinvointia tukevana tuotoksena opinnäyte sisältää myös EROAPUA KEMPELEESSÄ -oppaan. Opas kattaa kaikki eroon ja eroamiseen liittyvät palveluntarjoajat kuvauksineen ja yhteystietoineen. Siihen on koottu myös muutama kirjasuositus sekä vanhemmille, että myös perheen lapsille.

Koska ero on usein pitkä ja uuvuttava prosessi, voi avun hakemisen kynnyks nousu yllättävän korkeaksi. Oppaan pääasiallisena tarkoituksena onkin auttaa vanhempia löytämään ja hakemaan apua helposti, sillä apua on saatavilla eroprosessin kaikkiin vaiheisiin, alusta loppuun saakka. Koska opasta on suunniteltu jaettavaksi vanhemmille muun muassa neuvoloiden ja päiväkotien välityksellä, madaltuu avunhakemisen kynnyks entisestään.

Uskon ja toivon opinnäytetyön yltävän sille asetettuihin tavoitteisiin sosiaalisen vahvistamisen saralla. Vaikka toimintamalliehdotus ja opasvihkonen eivät vielä opinnäytetyön julkaisuvaiheessa ole otettuina käyttöön, uskon niiden toteutuessaan parantavan kempeleläisten eroperheiden hyvinvointia huomattavasti.

LÄHTEET

Finlex 2013. Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704 Viitattu 7.4.2013
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1975/19750704>

Finlex 2013. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/36 Viitattu 7.4.2013
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Huuskonen, Päivi 2012. Vertaistuki – ”en olekaan ainut”. Viitattu 7.4.2013
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elamantuki/vertaistuki/>

Hämäläinen, Juha & Kääriäinen, Aino & Pölkki, Pirjo (toim.) 2009. ERO, vanhemmuus ja tukeminen. 1. painos. Helsinki:Hakapaino Oy

Juusola, Mare 2008. Kahden kodin kansalainen. 1.painos. Helsinki: Lasten Keskus

Kiianmaa, Kari 2013a. Asuminen. Viitattu 7.4.2013
<http://kiianmaa.com/artikkelit/asuminen>

Kiianmaa, Kari 2013b. Eroklินิกка: Elatus. Viitattu 7.4.2013
<http://kiianmaa.com/artikkelit/elatus>

Kiianmaa, Kari 2013c. Eroklินิกка: Huolto. Viitattu 7.4.2013
<http://kiianmaa.com/artikkelit/huolto>

Kiianmaa, Kari 2013d. Eroklินิกка: Tapaamiset. Viitattu 7.4.2013
<http://kiianmaa.com/artikkelit/tapaamiset>

Kiianmaa, Kari 2013e. Miten kertoa erosta lapselle? Mitä ja miten kertoa erosta lapselle Viitattu 17.4.2013
<http://www.kiianmaa.com/artikkelit/lapsi-ja-ero/miten-kertoa-erosta-lapselle>.

Kiianmaa, Kari 2013f. Selviytyvätkö lapset? Viitattu 16.4.2013
<http://www.kiianmaa.com/artikkelit/lapsi-ja-ero/selviytyv%C3%A4tk%C3%B6-lapset>.

Kääriäinen, Aino 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. 1. painos. Helsinki: Libris Oy

Linnavuori, Hanna-Riika, 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 17.4.2013
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13389/9789513929404.pdf>.

Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2013. Vanhempien ero. Viitattu 15.4.2013
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/kipupisteita/perheen_kriisit_ja_muutokset/vanhempaien_ero/

Mykkänen-Hänninen, Riitta, 2009. Ryhmämuotoisen vertaistuen eri muotoja. Teoksessa Mykkänen-Hänninen, Riitta & Kääriäinen, Aino 2009. Vertaisuus ja vertaistuki eroauttamisessa. 1. painos. Helsinki: Hakapaino Oy

Mykkänen-Hänninen, Riitta 2009. Vertaisuus ja vertaistuki. Teoksessa Mykkänen-Hänninen, Riitta & Kääriäinen, Aino 2009. Vertaisuus ja vertaistuki eroauttamisessa. 1. painos. Helsinki: Hakapaino Oy

Mäkinen, Jonni 2012. Lapsen oikeus elatukseen oikeusministeriön työryhmämietinnön 2006:10 pohjalta. Viitattu 7.4.2013 <http://opuslex.fi/lapsen-oikeus-elatukseen-oikeusministerion-tyoryhmamietinnon-200610-pohjalta/>

Suomen mielenterveysseura, 2013. Parisuhteen päätyminen. Viitattu 15.4.2013
<http://www.e-mielenterveys.fi/vaikeat-elamantilanteet/parisuhteen-paattyminen/>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2011. Vanhempien avioero heikentää lasten myöhempiä parisuhteita. Viitattu 17.4.2013 http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/uutinen?id=27431.

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry, 2013. Yhden vanhemman perheet tilastoina. Viitattu 7.4.2013 <http://www.yvpl.fi/media/yhden-vanhemman-perheet-tilastoina/>

LIITTEET

EROAPUA KEMPELEESSÄ – OPAS JO ERONNEILLE TAI EROA SUUNNITTELEVILLE LAPSIPERHEIDEN VANHEMMILLE

Vuona 2008 Suomessa avioeron koki yli 13 000 paria, ja vanhempien eron koki noin 30 000 lasta (Hämäläinen, Kääriäinen & Pölkki 2009, 11). Tässä tilastossa todellakin ovat mukana vain avioerot, eikä ollenkaan esimerkiksi avoeroja joiden osuus lienee tilastollisesti kuitenkin merkittävä.

Vuonna 2010 kaikista lapsiperheistä yhden vanhemman perheitä oli 20,2 %, eli noin joka viides perhe. Lapsia näissä perheissä oli hieman yli 180 000. Uusperheitä samana vuonna oli 53 584. (Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry, 2013.)

Yllä mainittuja lukuja tarkastellessa voimme siis huomata eron koskettavan hyvin suurta joukkoa suomalaisista. Uskallan väittää, että avio- tai avoero koskettaa jokaista suomalaista - jos ei välittömästi oman kokemuksen, niin välillisesti esimerkiksi ystävän tai sukulaisen kokemuksen kautta.

Eroamisen ja erosta selviämisen tapoja on varmasti yhtä paljon kuin erojakin. Jokaisella on oma käsityksensä siitä mitä erossa tapahtuu ja mitä pitäisi tapahtua. Jotkut parit onnistuvat eroamaan helposti ja yhteisymmärryksessä, kun taas toisilla pareilla ero tapahtuu ”rankemman kautta”, eikä asioista sopiminen ole helppoa. Eron tuoman myllerryksen keskellä tulisi vanhempien jaksaa vielä muistaa lasten asema eron koki-joina: perheessä eroavien aikuisten lisäksi myös lapset kokevat eron.

Tämän oppaan on tarkoitus auttaa lapsiperheen vanhempia erosta & eroaikeista selviytymisessä. Oppaasta löytyy tietoa siitä, millaista apua, miten ja mistä vanhemmat voivat saada erokysymysten parissa, niin ennen eroa kuin eron jälkeenkin. Opas on koottu nimenomaan Kempeleläisiä perheitä silmällä pitäen, joten kaikki oppaasta löytyvät avuntarjoajat ovat Kempeleläisten hyödynnettävissä.

Oppaan lopusta löytyy myös muutama hyvä kirjavinkki eroaiheesta niin vanhemmille kuin lapsillekin.

Eroapua Kempeleessä -opas on osa Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijan opinnäytetyötä.

EROASIAA JA -APUA NETISTÄ & PUHELIMITSE:

- www.tukinet.net

Tukinet on netissä toimiva kriisikeskus, joka tarjoaa maksutonta apua ja tukea arjen murheiden ja kriisien kohdatessa. Tukinetin palvelutarjontaan kuuluu mm. palveluhakemisto, aineistokanta, Tarinat -osio, keskusteluryhmät ja Net-tukipalvelu.

Net-tukipalvelun välityksellä voit saada yksityisen, luottamuksellisen ja halutessasi nimettömän yhteyden Tukinetin koulutettuihin tukihenkilöihin. Näin saat mahdollisuuden henkilökohtaisen tuen saamiseen kriisin (esimerkiksi ero) kohdatessa.

Tukinetissä voit osallistua myös erilaisiin keskusteluryhmiin jakaaksesi kokemuksia ja saadaksesi mahdollisesti vertaistukea. Keskusteluryhmiä on kolmenlaisia: 1) avoimet ryhmät, joissa kirjoitetut viestit ovat julkisesti kaikkien luettavissa ja viestien kirjoittaminen on mahdollista heti palveluun rekisteröitymisen ja kirjoitusoikeuksien saamisen jälkeen, 2) teemaryhmät, jotka ovat ns. suljettuja ryhmiä. Teemaryhmien keskusteluun voi osallistua vain rekisteröityneet ja kyseiseen ryhmään käyttöoikeuden saaneet käyttäjät ja 3) liveryhmät, jotka ovat edellisiin ryhmiin liitettyjä reaaliaikaisia keskustelukanavia.

Tukinetin palveluhakemistoon on koottu ympäri Suomen erilaisia auttamis- ja tukipalveluja. Aineistokannasta puolestaan voit hakea tietoa ja artikkeleja erilaisista kriiseistä koskevista materiaaleista. Tarinat -osiosta voit lukea erilaisia selviytymistarinoita.

- Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry www.yvpl.fi

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry on lastensuojelujärjestö, jonka tavoitteena on parantaa yhden vanhemman perheiden sosiaalista, taloudellista ja oikeudellista asemaa. YVPL tarjoaa monipuolista tukea eroaikeisille tai jo eronneille vanhemmille. Tukimuotoina muun muassa eroryhmät, tukipuhelimet, aluepäivät, leirit ja muut vertaistapahtumat.

Apua eron käsittelyyn on saatavilla eroryhmistä, kuten esimerkiksi Hyvä Ero -ryhmät ja Bruce Fisher -ryhmät, joita YVPL:n sivuilla kuvataan seuraavasti:

”Eron jälkeenkin on elämää. Ryhmän tavoitteena on auttaa osallistujia ymmärtämään omaa eroprosessia ja antaa mahdollisuus käsitellä siihen liittyviä tunteita ja kokemuksia. Erityisesti käsitellään vanhemmuutta. Muutetaan haasteellinen elämäntilanne yhdessä voimavaraksi.”

Uusien Hyvä Ero- ja Bruce Fisher -ryhmien, sekä muiden eroryhmien alkamisajankohdista ja ryhmiin ilmoittautumisista lisätietoa osoitteessa <http://www.yvpl.fi/tukitoiminta/eroryhmaet/>.

YVPL:n nettisivuilta löytyy myös useita vapaaehtoisten vertaistukijoiden puhelinnumeroita ja sähköpostiosoitteita:

tukipuhelin Oulu	044 518 0306
nettivertaistuki eroperheille	oulunseudunyvp.pj@gmail.com
eron kokeneiden miesten tuki	aarne.tu@gmail.com
aikuiskaverivälitys	050 342 2185
yksinhuoltajaisien tukihenkilöt	03 346 6958 ja 0400 383 421 (iltaisin)

Nettisivuilta löytyy ajankohtaista tietoa myös liiton järjestämistä aluepäivistä, leireistä ja muista vertaistapahtumista <http://www.yvpl.fi/tukitoiminta/aluepaeivaet-leirit-ja-muut-vertaistapahtumat/>.

YVPL on myös koonnut oman esitteensä vanhempien eroon liittyvistä perustiedoista, kuten esimerkiksi lapsen huollon, tapaamisten ja elatuksen järjestämisestä vanhempien eron jälkeen. Vanhempien eron ABC -esite on ladattavissa osoitteesta:

<http://www.yvpl.fi/fileadmin/tiedostot/kuvat/vanhempieneronabc.versio1.pdf>.

- väestöliitto www.vaestoliitto.fi

Myös väestöliiton nettisivut tarjoavat omalta osaltaan muutamia palveluja eroa pohtiville tai jo eronneille lapsiperheiden vanhemmille.

Väestöliitto tarjoaa keskusteluapua ja nevoja lapsiperheen arjen tueksi sekä netissä että puhelimitse. Nettivastaanotto on maksuton, ja halutessaan voi keskustella nimettömänä. Osoitteesta <http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/palvelut/> löytyy linkki sekä netti- että puhelinkeskustelun ajanvaraukseen.

Puhelin- ja nettikeskustelujen lisäksi väestöliiton oma www.perheaikaa.fi tarjoaa muun muassa useita keskustelufoorumia erilaisilla, myös eroon liittyvillä teemoilla. Perheaikaa.fi:ssä voit ilmoittaa itsesi myös nettiluennolle. Luentoja on kattavasti erilaisista aiheista, myös eroteemaan liittyen.

- Eroinfo

Eroinfo on puhelimitse toimiva tukipalvelu. Kun mieltä askarruttavat kysymykset esimerkiksi lapsen elatusavun laskemisesta, lapsen asumisjärjestelyistä, tapaamisista muualla asuvan vanhemman kanssa, tai muusta sellaisesta, voit soittaa eroinfoon.

Eroinfopäivystys on avoinna ma - to 10.00 -16.00, pe 10.00 -19.00. Puhelinnumero: 0207749800. Puhelun hinta: 0.0835 euroa/puhelu + 0.0702 euroa/minuutti (lankapuhelin) tai 0.0835 euroa/puhelu + 0.1717 euroa/minuutti (matkapuhelin).

- www.kiianmaa.com

Psykologi Kari Kiianmaan nettisivut ”ovat omistettu” eroasioille. Nettisivuilta löytyy muun muassa kattava valikoima tilattavissa olevaa kirjallisuutta lapsiperheen eroon liittyen. Kirjallisuutta löytyy niin lapsille kuin aikuisille, miehille kuin naisillekin suunnat-

tuna.

Nettisivuilta löytyy myös tietoa eroseminaareista (Fisherin eroseminaarit).

Kari Kiiänmaan nettisivujen ehkä parhaimpana antina ovat eroa eri näkökulmista käsittelevät artikkelit. Artikkeleja löytyy esimerkiksi osituksesta, lapsen elatuksesta, tapaamisista ja tapaamismalleista, ja myös siitä kannattaako ero. Artikkelit antavat paljon ajattelemisen aihetta ja uusia näkökulmia, mutta myös selviä vastauksia mieltä painaviin kysymyksiin. Artikkelit löydät osoitteesta <http://www.kiianmaa.com/artikkelit>.

- www.eroretki.fi

Eroretki.fi on vuorovaikutteinen nettisivusto, jonka pääasiallinen kohderyhmä on uudessa elämäntilanteessa olevat, eroa pohtivat lasten vanhemmat. Nettisivusto tarjoaa mahdollisuuden selkiyttää eroon liittyviä ajatuksia, käsityksiä ja suunnitelmia. Sivustolla tarkastellaan muun muassa vanhemmuuteen, lapsen huomioimiseen ja vanhempien keskinäiseen suhteeseen pohjautuvia asioita. Eroretkestä löytää vaihtoehtoisia, lapsikeskeisiä tapoja ajatella erotilanteessa.

- Ensi- ja turvakotien liiton julkaisema vanhemman opas

Ensi- ja turvakotienliitto on ylläpitämänsä neuvokeskuksen kautta julkaissut vanhemman oppaan eroa harkitseville ja eroaan työstäville vanhemmille. Oppaan punaisena lankana on ajatus vanhemmuuden katkeamattomuudesta ja jatkumisesta myös eron jälkeen. Vanhemman oppaan voi tilata sähköpostitse osoitteesta toimisto@ensijaturvakotienliitto.fi. Oppaan voi myös ladata pdf -versiona osoitteesta http://www.lskl.fi/neuvokeskus/tukea_vanhemmuuteen/vanhemman_opas.

- Duo-puhelin

Duo-puhelin on kaksikulttuurisen parisuhteen ongelmassa palveleva neuvontapuhelin. Puhelimessa voi kysyä neuvoa mieltä askarruttaviin kaksikieliseen parisuhteeseen, perheeseen ja vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä. Duo-puhelin päivystää keskiviikkoisin klo. 9.30 – 11.30. Puhelut ovat normaalin matkapuhelinmaksun hintaisia.

Duo-puhelin 044 5438972.

Sähköpostineuvontaa suomen, englannin ja espanjan kielellä osoitteesta duo@familiaclub.fi

EROASIAA JA -APUA KASVOTUSTEN

- Kempeleen kunta, perhetyö

Kempeleen kunta tarjoaa asukkailleen tukea erotilanteen kohdatessa kahden perhetyöntekijän voimin. Perhetyön puoleen voi kääntyä esimerkiksi erokysymysten painaessa mieltä, vanhemman uupuessa tai tarvitessa tukea vanhemmuuteen, äkillisissä kriisitilanteissa, tai muissa vastaavissa tilanteissa.

Kempeleen kunnan perhetyöntekijät tavoittaa, ja keskusteluajoista voi sopia puhelimitse:

Niina Juusola, perhetyöntekijä, p. 044 4972 201

Marja Jarva, perhetyöntekijä, p. 044 4972 281

- Kempeleen seurakunta

Kempeleen seurakunta tekee niin sanottua "parisuhdetyötä" ja järjestää erilaisia teemailloja/-tapahtumia parisuhde- ja eroasioihin liittyen. Näistä tapahtumista lisätietoa löytyy osoitteesta <http://www.kempeleenseurakunta.fi/aikuiset>.

Kempeleen seurakunnan papit ja diakonityöntekijät tukevat mielellään myös erokysymysten äärellä. Papit ja diakonityöntekijät tavoittaa henkilökohtaisista puhelinnumeroista tai sähköpostilla. Puhelinnumerot ja sähköpostiosoitteet löytyvät osoitteesta <http://www.kempeleenseurakunta.fi/apua>.

- Oulun Seudun Yhden Vanhemman Perheet ry www.osyvp.fi

Oulun Seudun Yhden Vanhemman Perheet ry on valtakunnallisesti toimivan Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry:n jäsenyhdistys, jonka toiminta-alueena ovat Oulun lisäksi Oulun ympäristökunnat Kempele mukaan lukien. Yhdistyksen tarkoituksena on toimia kaikkien Oulun alueen yhden vanhemman perheiden tukena.

Oulun Seudun Yhden Vanhemman Perheet ry tarjoaa monipuolista apua, kuten esimerkiksi vertaistukea tai koulutus- ja virkistystilaisuuksia. Yhdistys järjestää myös monenlaista mukavaa koko perheelle: sekä aikuisille että lapsille, yhdessä ja erikseen.

Oulun Seudun Yhden Vanhemman Perheet ry:n jäsenelle tarjottavien palveluiden kirjo on laaja, ja valikoimasta löytyykin muun muassa:

- Lapsiparkki, jossa perheen pienimmät voivat viettää aikaansa yhdessä muiden lasten ja koulutetun hoitajan kanssa pientä korvausta vastaan. (lisätietoa lapsiparkista <http://osyvp.fi/46>)
- Kaverix -toiminta, joka tarjoaa perheen lapselle/nuorelle perheen ulkopuolisen, yhdistyksen kouluttaman ”kaveriaikuisen”, jonka kanssa perheen nuori voi viettää aikaa ja mahdollisesti keskustella vanhempien eron aiheuttamista tunteista. (lisätietoa Kaverix -toiminnasta <http://osyvp.fi/45>)
- Varavaari ja -mummi -toiminta, joka tarjoaa perheen jokaiselle jäsenelle jotain: vanhemmalle omaa aikaa, ja lapselle kodin ulkopuolisen, turvallisen aikuisen ja ihmissuhteen. (lisätietoa varavaari ja -mummi -toiminnasta <http://osyvp.fi/44>)
- Lakineuvonta, jossa voi keskustella ja hakea tietoa asianajajalta erovanhemmudesta ja siihen liittyvistä asioista. (aikataulut ja lisätietoa lakineuvonnasta <http://osyvp.fi/48>)
- Olohuone-toiminta, jossa vapaata keskustelua ja vertaistukea sekä teemoittain että jokaisen suuhun sopivana. Olohuonetoimintaa on useassa eri pisteessä, eri aikoina ja eri teemoilla. (Olohuoneiden aikataulut ja tarkempaa tietoa http://files.kotisivukone.com/osyy.kotisivukone.com/Olohuone_mainokset/olohuoneet_2013_yhteismainos.pdf)

Lisätietoa yhdistyksen toiminnasta löytyy yhdistyksen kotisivulta: www.osyvp.fi tai suoraan yhdistyksen toimistolta, Isokatu 47 Oulun Kumppanuuskeskuksen 4. kerrok-

sesta. Toimistolta saa yhdistyksen esitteitä ja tietoa yhden vanhemman perheille.

- Oulun seurakunta – perheasiain neuvottelukeskus

Oulun seurakunta ylläpitää perheasiain neuvottelukeskusta, joka tarjoaa keskusteluapua parisuhteen ja perheen kysymyksiin viiden perheneuvojan voimin. Jokaisella perheasiain neuvottelukeskuksessa työskentelevällä perheneuvojalla on perheterapia- ja psykoterapiakoulutus, sekä traumaterapiakoulutusta.

Keskusteluaiheina voi olla esimerkiksi parisuhteen kommunikointiongelmat, läheisessä ihmissuhteessa vieraantuminen, seksielämän sujumattomuus, jatkuvat riidat parisuhteessa, erokysymykset, erosovittelu, jne.

Perheneuvonnassa voi asioida yksin tai yhdessä kumppanin kanssa. Maksuttoman ja luottamuksellisen keskusteluavun lisäksi perheasiain neuvottelukeskus järjestää myös eroryhmiä eropäätöksen tehneille.

Perheasiain neuvottelukeskus, Veteraanikatu 9, D-rappu, PL 122, 90101 Oulu. p. 08 5618700 tai 044 1557. Keskusteluajanvaraus puhelimitse ma - pe klo 9-12 ja lisäksi ke klo 13 -16.

- Perheneuvola, Kempele

Kempeleen kunnassa ei oppaan tuottamishetkellä vielä ole toimivaa perheneuvola. Kempeleeseen on kuitenkin tulossa perheneuvola, ja sen yhteystiedot päivitetään vihkoon heti perheneuvolan toiminnan alettua.

KIRJASUOSITUKSIA LAPSILLE JA AIKUISILLE

Alla olevat kirjasuosituksset on koottu aikuisia ja lapsia silmällä pitäen. Kaikki kirjat

ovat lainattavissa Kempeleen tai Oulun kirjastoista, lukuun ottamatta perheiden omaa, täydennettävää kahden kodin kalenteria.

Aikuisten kirjat:

Fisher, Bruce 2007. Kun suhteesi päättyy. Jälleenrakennus. Suom. Kari Kiianmaa.

Kortelainen, Leena 1995. Kivun ytimeistä. Eron tuntoja.

Mäkijärvi, Leena 1995. Viikonloppulapsi.

Määttä, Kaarina 2002. Avioeron tuska ja helpotus.

Sussman, Rachel A. 2012. Erokirja: Naisen opas erosta toipumiseen. Suom. Eija Tervonen.

Lasten kirjat:

Kiianmaa, Kari 2005. Huomenna on paremmin.

Tuisku, Katinka 2008. Kuun ja auringon lapset.

Ylönen, Hilikka 2007. Satulaivan matkassa. Sadut lapsen apuna vanhempien erotessa.

Muuta hyödyllistä:

Kahden kodin kalenteri. Kahden kodin kalenteri on lapsen reissuvihko ja tietokeskus, joka auttaa vanhempia välittämään lasta koskevaa tietoa toisilleen.

Sen viikkoaukeamalle mahtuvat isän terveiset äidille ja päinvastoin, siihen voi merkitä tärkeitä muistettavat asiat ja siihen voi kirjata lapsen kasvua ja kehitystä koskevat tiedot. Kalenteri toimii reissuvihkona, osoitemuistiona ja muistokirjana lapsen tärkeistä kasvuvuosista.

Lisätietoa ja kalenterin tilausmahdollisuus: <http://kiianmaa.com/kauppa/lapsi-ja-ero/kahden-kodin-kalenteri>